

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس کارورزی در

افزایش توان حرفه‌ای دانشجویان معلمان

The Perspectives of Teacher Training University Graduates on the Efficiency of Internship Courses in Increasing Student-Teacher Professional ability

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۹/۲۲؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۰۹

Dor: 20.1001.1.17354986.1401.17.64.7.3

P. Khoroshi (Ph.D)

پوران خروشی^۱

Abstract: The main purpose of this study was to investigate the perspective of Teacher Training University graduates on the effectiveness of internships in increasing the professional potential of students and teachers. To this aim, qualitative research was conducted using phenomenological method and the data were collected using semi-structured interviews. Accordingly, among the graduates of Teacher Training University in 2019 and 2020, 20 people were purposefully selected. The interviews were analyzed using the seven-step Colaizzi (1978) model and three stages of open, axial, and selective coding. The findings were extracted in 162 indicators, 23 components and 5 dimensions: "Internship curriculum content, development of professional knowledge and skills", "Strengthening digital literacy", "Strengthening professional ethics" and "Strengthening organizational structure". The results showed that internships increase the professional potential of student-teachers with active participation and interaction between schools and universities, cooperation of experienced professors and teachers, student-teacher activity in school and classroom, strengthening media literacy and information technology literacy, acquiring knowledge and scientific and research skills required by teachers. It also improves acquisition of moral virtues, ideation, readiness to teach and gradually strengthens and develops thematic knowledge, knowledge of educational practice and knowledge of thematic educational practice of student-teachers to enter the field of teaching in school.

Keywords: student-teacher, internship, teacher training, professional empowerment

چکیده: هدف اصلی مقاله حاضر بررسی میزان کارآمدی درس کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای دانشجویان معلمان از دیدگاه فارغ‌التحصیلان دانشگاه فرهنگیان بود. پژوهش از نوع کیفی با روش پدیدارشناسی اجراء و اطلاعات با مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند گردآوری شد. از بین فارغ‌التحصیلان کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه، ۲۰ نفر به صورت هدفمند انتخاب شدند. تحلیل مصاحبه‌ها، با الگوی هفت مرحله‌ای کلایزی (۱۹۷۸) و کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. اعتبار داده‌ها با روش پرسش از همکار، کاوش به وسیله افراد مورد مطالعه و استفاده از مسیر ممیزی انجام گرفت. یافته‌ها در ۱۶۲ شاخص، ۲۳ مؤلفه و ۵ بعد: «محتوای برنامه درسی کارورزی، توسعه دانش‌ها و مهارت‌های حرفه‌ای»، «تقویت سواد دیجیتال»، «تقویت اخلاق حرفه‌ای» و «تقویت ساختار سازمانی» استخراج؛ و نشان داد کارورزی توان حرفه‌ای دانشجویان معلمان را با تقویت سواد رسانه‌ای، کسب دانش‌ها و مهارت‌های علمی و پژوهشی مورد نیاز معلمی، کسب فضائل اخلاقی، ایده‌پروری، آمادگی برای تدریس افزایش می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: دانشجویان معلمان، کارورزی، تربیت معلم، توانمندسازی حرفه‌ای

مقدمه

توانمندسازی، از بعد عقلانی، بر مبنای واگذاری اختیارات و پاسخگویی، از بعد انگیزشی بر مبنای اختیاربخشی، مدیریت مشارکتی، هدف‌گذاری دوطرفه و فرایند تفویض تصمیم‌گیری، و از بعد فوق‌انگیزشی، بر مبنای رویکرد انرژی بخشی، تأکید بر تعهد درونی به شغل، فرایند ایجاد انگیزه درونی و فراهم آوردن مجرای انتقال احساس خود بنا شده است (ایران‌زاده و بابائی، ۱۳۹۲). پژوهشگران معتقدند توانمندسازی عملکرد شغلی را افزایش می‌دهد و می‌تواند کارکنان را به کار و فعالیت فراتر از حد معمول تشویق کند و توانایی آنها را برای پاسخ سریع به خواسته‌های مشتری افزایش دهد و وابستگی کارکنان را به مشاغل خود افزایش دهد (چوی، گاه، آدام و تان^۱، ۲۰۱۶). همچنین به افراد اجازه می‌دهد دانش خود را به اشتراک بگذارند، و در جست‌وجوی راه‌های خلاقانه برای اصلاح خطاها و بازسازی فرایندهای کاری باشند (احمد، خرم، اسلم، سامی اولا و باهو^۲، ۲۰۱۶).

توانمندسازی معلمان، با توجه به میزان توانایی آنان در مشارکت در فرایندهای تصمیم‌گیری مربوط به یادگیری و تدریس تعریف می‌شود (بالکار^۳، ۲۰۱۵)؛ و شامل تلاشی هماهنگ در محیط آموزشی، برای افزایش انگیزه ذاتی معلمان است. توانمندسازی به‌عنوان یک فرایند، انگیزه درونی معلمان را موجب می‌شود تا بهترین توانایی‌ها را که در دنیای مدرن امروز از اهمیت حیاتی برخوردارند کسب کنند (توماس^۴، ۲۰۱۷).

نتایج یافته‌های برخی تحقیقات درباره توانمندسازی حرفه‌ای معلمان^۵ شامل: علی محمدی و همکاران (۱۳۹۸) «ارائه مدل مفهومی توانمندسازی حرفه‌ای معلمان در دانشگاه فرهنگیان»؛ خروشی و محمدی (۱۳۹۵) «تفاوت در توانمندی‌های حرفه‌ای دانش‌جو معلمان در ابعاد دانش، مهارت و نگرش در دانشگاه فرهنگیان»؛ باقری کراچی، عباسپور و آقازاده (۱۳۹۱)؛ «طراحی الگوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی برای خدمت‌محوری»؛ نیکنامی و کریمی (۱۳۸۸)؛ «صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و چارچوب ادراکی مناسب»؛ مطالعات اندونزی

-
1. Choi, Goh, Adam & Tan
  2. Ahmed, Khuram, Aslam, Samil Ulla & Bahoo
  3. Balkar
  4. Thomas
  5. Teacher Professional Empowerment

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ... (۲۰۱۸)، «مهارت‌های مورد نیاز قرن ۲۱ در نظام‌های آموزشی»؛ بالکار (۲۰۱۵)، درحوزه فناوری‌های آموزشی؛ بیتس^۱ (۲۰۱۵)، «مهمترین مهارت‌های حرفه‌ای معلمان»، می‌باشد.

لزوم توجه به برنامه درسی در توانمندسازی دانشجومعلم، به‌منظور تقویت دانش، مهارت و نگرش، از اهمیت بالایی برخوردار است. از این‌رو، کیفیت برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان، مهمترین عنصر در فرآیند تربیت معلمان بوده و نقش تعیین کننده‌ای را در کسب مجموعه‌ای از شایستگی‌ها و صلاحیت‌های نیروی انسانی موردنیاز آموزش و پرورش ایفا می‌نماید (بیرمی پور و همکاران، ۱۴۰۰). در همین راستا، مهرمحمدی (۱۳۹۲)، برنامه تربیت معلم پیش از خدمت را بر اساس ساختار چهاروجهی «تربیت تخصصی/دانش محتوایی، تربیت حرفه‌ای/دانش عام تربیتی عام، تربیت حرفه‌ای خاص توأم با کارورزی و برنامه ورود به حرفه معلمی» معرفی می‌کند. البته برخی محققان هم بر این باورند که خلأ الگوی مناسب برای تربیت معلمان، موجب بروز آشفتگی و سردرگمی در شیوه تربیت و تأمین منابع انسانی در دستگاه تعلیم و تربیت شده و کاهش چشمگیر کارآمدی و اثربخشی آنان از عواقب ناگوار آن است (دیبايي صابر، عباسی، فتحی و اجارگاه و صفایی موحد، ۱۳۹۵). تعدادی از محققان نیز معتقدند توانایی‌های فراشناخت در مقابله با پیچیدگی و درک دنیای اطراف ما نقش مهمی دارد و نبود سیاست‌های ارزیابی دقیق و روش‌های مؤثر آموزش این مهارت‌ها احساس می‌شود (آلوارز^۲، ۲۰۱۸). حتی در برخی یافته‌های پژوهشی عدم ارائه دروس کاربردی، عدم مطابقت محتوای آموزشی با واقعیت‌های موجود در مدارس، ضعف تدریس اساتید، عدم برخی از دروس با رشته دانشگاهی از جمله مشکلات عملکرد حرفه‌ای دانش‌آموختگان دانشگاهی مطرح شده است (کریمی و همکاران، ۱۳۹۹).

از طرفی، «معلم به‌عنوان محقق^۳»، مضمونی است که در سه چهار دهه اخیر، در اسناد سیاست آموزشی و در ادبیات حرفه‌ای معلمان به کرات یافت می‌شود. از اوایل دهه ۱۹۹۰ جنبش برتری آموزش فکورانه و کنش‌پژوهی، اهمیت این امر را به‌عنوان ابزاری در تغییر عملکردهای کلاسی معلم نشان داد و محملی برای توسعه حرفه‌ای معلمان ایجاد کرد. این امر

---

1. Bates
2. Alvarez
3. Teacher As Researcher
۱۴۳

باعث شد تا معلم، ساختارهای ذهنی خود را در معرض دائمی تحلیل‌های انتقادی قرار دهد و مرتب خود را رشد و ارتقا دهد (وسکیو، راس و آدامز، ۲۰۰۸).

در کشور ما نیز، کسب شایستگی حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان پس از دوره آموزش پیش از خدمت در برنامه درسی تربیت معلم، براساس اهداف عملیاتی سند تحول بنیادین، ضروری اعلام شده است. از آنجا که بخش اعظم شایستگی‌های حرفه‌ای در تجارب آموزشی، در حین عمل آموزش و یادگیری به دست می‌آید، لذا فراهم نمودن بستری که امکان رسیدن به حداکثر شایستگی‌های مذکور ایجاد شود، از اولویت‌های اصلاح برنامه درسی تربیت معلم می‌باشد.

اهداف و راهبردهای مبتنی بر توانمندسازی و بالندگی حرفه‌ای در دانشگاه فرهنگیان هم به‌عنوان متولی تربیت نیروی انسانی، بر اساس سند تحول بنیادین (۱۳۹۰)، مبانی نظری تحول بنیادین تعلیم و تربیت (۱۳۹۰)، برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ (۱۳۹۵) و اساسنامه دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۱)، با محوریت برنامه‌های آموزشی برحرفه معلمی متمرکز شده است. از آنجا که آمادگی و آموزش دانشجومعلم‌ان با توجه به رشد روزافزون جهان در روندهای علمی؛ و متعاقباً افزایش علاقه به آمادگی آنان در دنیای متغیر مدنظر نظام آموزشی می‌باشد، ضرورت این تحقیق را اجتناب‌ناپذیر می‌کند.

کارورزی^۱ و درگیری عملی با جریان آموزش نیز، برای رسیدن به شایستگی‌های موردنظر، از اهمیت ویژه‌ای در برنامه درسی تربیت معلم، برخوردار است. برنامه کارورزی فرصت برقرار ساختن پیوند میان آموخته‌های نظری با محیط‌های واقعی آموزشی-تربیتی و عمق بخشیدن به تجربه‌های پیشین در جهت توسعه شایستگی‌های حرفه‌ای و دست یابی به ظرفیت غایی کنش عملی در کلاس درس را فراهم می‌کند. این برنامه در دانشگاه فرهنگیان، با تأکید بر مشاهده تأملی، روایت نگاری و واکاوی تجربیات به عنوان عناصر سازنده/ شکل دهنده عمل فکورانه؛ و نیز ابزارهای سه گانه اقدام پژوهی فردی^۲، درس پژوهی و خودکاوی

---

1. Vescio, Ross & Adams
2. Practitioner
3. Personal Action Research

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...

روایتی^۱ به عنوان روش‌های مورد تأکید در برنامه تربیت معلم فکور این هدف را تعقیب می‌نماید (حبیبی و همکاران، ۱۴۰۰).

فرایند کارورزی در تربیت معلم برحسب شرایط و ویژگی‌های کشورهای، زمینه‌ها و سیستم‌ها، سازمندی‌های متفاوتی به خود می‌گیرد (هلگه‌ولد^۲ و همکاران، ۲۰۱۵). در این راستا، تحقیقات بسیاری پیامدهای مثبتی از کارورزی گزارش کرده‌اند. نتایج تحقیق داگلز^۳ (۲۰۱۲) درباره عوامل مؤثر درس کارورزی در رشد حرفه‌ای معلمان نشان داد که حضور در مدرسه، مشاهده موقعیت‌های گوناگون، تدریس معلم‌راهنما زمینه‌ای برای کسب مهارت‌هایی نظیر مدیریت کلاس و روش‌های تدریس می‌گردد و فعالیت در کلاس درس تجارب متنوع و مفیدی را برای دوره معلمی دانشجوی معلمان فراهم می‌کند. براون^۴ (۲۰۰۸)، مدرسه را موقعیتی می‌داند که دانشجوی معلمان در این مکان، بین تئوری و عمل خود ارتباط ایجاد کرده، با دانش‌آموزان متفاوت آشنا شده، با راهنمایی معلم‌راهنما در ارائه محتوا از مهارت‌ها و روش‌های خاص در کلاس استفاده کرده و با راهنمایی معلم و استاد راهنما، بین دانش محتوایی و دانش عمل تربیتی تلفیق ایجاد می‌کنند. به گفته مک‌لین^۵ (۲۰۰۴) توجه به تحقیق در درس کارورزی، موقعیتی است که موجب توجه دانشجوی معلمان به مسائل گوناگون در مدرسه و کلاس می‌شود تا با کمک هم‌کلاسی‌های خود، معلمان‌راهنما و اساتید دانشگاه آنها را حل نمایند. یافته‌های حداد و خروشی (۱۳۹۵)، نشان داد که کارورزی سبب از بین رفتن استرس‌های شغلی، شیوه ارتباط با دانش‌آموزان، نظم‌دهی مشاهدات در حرفه معلمی می‌شود.

هر چند یافته‌های پژوهش‌هایی مانند خروشی، پریشانی و قربانی (۱۳۹۹) به مشکلات این درس نظیر: عدم همکاری لازم بین دانشگاه و آموزش و پرورش و تفاوت در اجرای دوره‌های بالندگی دست یافته‌اند، اما پرمسلم است که دانشگاه فرهنگیان باید از الگوهای آموزشی‌ای استفاده نماید که توانمندی‌های دانشجوی معلمان را تقویت نماید. امروزه بسیاری از مراکز تربیت معلم جهان در حرفه‌آموزی، به تجربه و عمل، بیشترین بها را داده و محور اصلی تمام فعالیت‌های آموزشی آنها، درس تجربی و عملی «کارورزی» شده است.

---

1. Introspection Narrative

2. Helgevoid & Et.Al

3. Douglas

4. Brown

5. Maclean

لذا برای اینکه دانشجومعلمان، نیازهای حرفه‌ای خود را برآورده سازند، لازم است در شرایط و موقعیت مناسب آموزشی قرار گیرند. کارورزی در نگاه برنامه‌ریزان تربیت معلم ایران، یک درس در کنار دروس دیگر نیست؛ بلکه پیونددهنده آموزش‌های متنوع، متعدد و منفکی است که در دروس مختلف به دانشجومعلمان عرضه می‌شود. بنابراین، قلب برنامه درسی تربیت معلم، برنامه درسی کارورزی است. به همین علت، برنامه کارورزی به‌مثابه «تاروپود» قالی، عمل می‌کند و «شاه‌کلید» برنامه تربیت معلم ایران است (مهرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۴، نقل از موسی‌پور). کارورزی مؤثرترین درس در ایجاد شایستگی‌های حرفه‌ای و انتقال مهارت‌هاست که برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان به‌دنبال آن است.

با توجه به اینکه دانشگاه فرهنگیان متولی تربیت و توانمندسازی حرفه‌ای معلمان آینده است، شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های توانمندسازی می‌تواند انتظاراتی را که باید برآورده شوند شفاف کند و حرکت‌های مبتنی بر تسریع فعالیت‌ها از سوی برنامه‌ریزان نظام تعلیم و تربیت را موجب شود. لذا، هدف اصلی پژوهش بررسی دیدگاه فارغ‌التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای دانشجومعلمان است و سعی شده به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

۱. ابعاد کارآمدی درس کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان چیست؟
۲. مؤلفه‌ها و شاخص‌های کارآمدی درس کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای براساس دیدگاه فارغ‌التحصیلان دانشگاه فرهنگیان کدامند؟
۳. مدل مفهومی کارآمدی درس کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان چگونه است؟

روش پژوهش

این پژوهش جزء پژوهش‌های کیفی و از نوع پدیدارشناسی^۱ بوده و از الگوی هفت مرحله‌ای کلازی در سال ۱۹۷۸ (مارو، رودریگز و کینگ^۲، ۲۰۱۵) استفاده نموده است. روش مذکور

---

1. Phenomenology
2. Morrow, Rodriguez, & King

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ... شامل: ۱) خواندن دقیق همه توصیف‌ها و یافته‌های مهم شرکت‌کنندگان؛ ۲) استخراج عبارت-های مهم و جمله‌های مرتبط با پدیده؛ ۳) مفهوم‌بخشی به جمله‌های مهم استخراج‌شده؛ ۴) مرتب‌سازی توصیف‌ها و مفاهیم مشترک در دسته‌های خاص؛ ۵) تبدیل همه نظرات استنتاج شده به توصیف‌های جامع و کامل؛ ۶) تبدیل توصیف‌های کامل پدیده به یک توصیف واقعی مختصر؛ و ۷) معتبرسازی نهایی است. براساس این الگو، ابتدا به توصیف مفهوم ذهن‌آگاهی پرداخته و سپس اقدام به جمع‌آوری توصیف‌های مشارکت‌کنندگان پیرامون موضوع با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساخت‌مند شده است. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش تمامی فارغ‌التحصیلان دوره ابتدائی پردیس فاطمه‌زهرا (س) و مرکز شهیدرجائی دانشگاه فرهنگیان اصفهان در سال‌های ۹۸ و ۹۹ بودند. برای انتخاب از رویکرد هدفمند و معیار اشباع نظری^۱ استفاده شد. مصاحبه‌ها بین ۳۰ تا ۴۵ دقیقه انجام، و با ۲۰ مصاحبه، اطلاعات به اشباع رسید.

تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها، مطابق با روش کلایزی (۱۹۷۸)، و با انجام کدگذاری باز^۲، محوری^۳ و انتخابی^۴ صورت گرفت. برای اعتباریابی داده‌ها و تعیین پایایی تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها از روش پرسش از همکار^۵، کاوش به وسیله افراد مورد مطالعه^۶ (هالوی و ویلر^۷، ۲۰۰۹) و استفاده از مسیر ممیزی^۸ (گال و همکاران، ۱۹۹۶)، یعنی استفاده از یک ناظر خارجی مسلط به پژوهش کیفی، که به کلیه فایل‌های مصاحبه و کدگذاری‌ها و جزئیات مطالعه دسترسی داشت، استفاده شد.

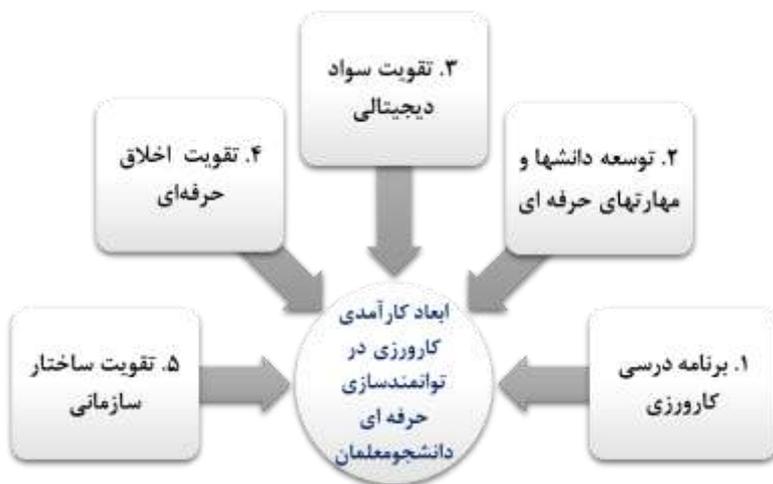
یافته‌ها

از تحلیل نتایج حاصل از مصاحبه‌ها، مدل مفهومی متشکل از ۵ بعد، ۲۳ مؤلفه و ۱۶۲ شاخص به دست آمد. یافته‌ها در نمودارها و جدول‌ها ارائه شده‌اند:

-
1. Theoretical Saturation
  2. Open Coding
  3. Axial Coding
  4. Selective Coding
  5. Peer Debriefing
  6. Member Check
  7. Halloway & Wheeler
  8. Audit Trail
- ۱۴۷

سؤال ۱. ابعاد کارآمدی درس کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجویان معلمان دانشگاه فرهنگیان چیست؟

براساس یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها، ابعاد کارآمدی درس کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجویان معلمان مطابق شکل ۱ مشتمل است بر: ۱. برنامه درسی کارورزی؛ ۲. توسعه دانش‌ها و مهارت‌های حرفه‌ای؛ ۳. تقویت سواد دیجیتالی؛ ۴. تقویت ساختار سازمانی؛ ۵. تقویت اخلاق حرفه‌ای.

شکل ۱. ابعاد کارآمدی کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای دانشجویان معلمان دانشگاه فرهنگیان

سؤال ۲. مؤلفه‌ها و شاخص‌های کارآمدی کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای از دیدگاه فارغ‌التحصیلان دانشگاه فرهنگیان کدامند؟

۲۳ مؤلفه و ۱۶۳ شاخص از مصاحبه با فارغ‌التحصیلان دانشگاه فرهنگیان به دست آمد که به تفکیک در جدول‌های ۱ تا ۵ ارائه شده است.

بعد (۱) برنامه درسی کارورزی: این بعد در ۳ مؤلفه؛ رویکردهای حاکم بر برنامه درسی کارورزی، کاربردی بودن محتوای برنامه درسی، آموزش‌های کاربردی کارورزی؛ و ۳۰ شاخص ارائه شد (جدول ۱).

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...

جدول ۱. مؤلفه‌ها و شاخص‌های کارآمدی کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجویان معلمان مبتنی بر

«محتوای برنامه درسی کارورزی»

کد انتخابی	کد محوری (مؤلفه)	کد باز (شاخص)	مصاحبه شوندگان
		تأکید بر تولید محتوای علمی متناسب با ابعاد رشدی فراگیرندگان، تأکید بر روش‌شناسی تربیتی و پژوهشی، تأکید بر طراحی فعالیت‌های یادگیری و عملکردی، تأکید بر تحلیل محتوای کتب‌درسی رویکردهای حاکم بر دوره مربوطه، تأکید بر بررسی و استفاده از برنامه درسی کارورزی راهکارهای اسناد بالادستی نظام آموزشی (برنامه درسی ملی و ...)، تأکید بر ارتباط افقی و عمودی دروس، تأکید بر تولید محتوای تلفیقی، تمرکز بر تربیت معلم فکور.	۱۲، ۸، ۵، ۳ ۲۰، ۱۹، ۱۳
برنامه درسی کارورزی	کاربردی بودن محتوای برنامه درسی	پیوند نظر و عمل، کسب تجارب گوناگون و مفید از کلاس‌های درس، الگوبرداری از شیوه تدریس آموزگاران، تفکر و عمل در حین مشاهده کلاس- های درس، یادگیری رفتار عملی معلمان‌راهنما، یادگیری نحوه ارتباط معلم با دانش‌آموز و والدین آنها، یادگیری مهارت‌های آموخته نشده، برنامه‌ریزی دقیق در تمامی مراحل کارورزی، ارائه توضیحات و راهنمایی مناسب استاد راهنما درباره ارزش کارورزی در کار معلمی، کسب یادگیری همراه با دانش ضمنی و آشکار	۱۱، ۹، ۳ ۲۰، ۱۸، ۱۴
	آموزش‌های کاربردی کارورزی	به‌کارگیری رویکرد سازنده‌گرایی، محیط‌های آموزش کارورزی چند معلمی، تشویق معلمان راهنما در انتقال تجارب حرفه‌ای به کارورزان، نقش راهبری استادراهنما، انجام تمرین در محیط واقعی کلاس و مدرسه، آموزش میدانی در عرصه واقعی مدرسه، تمرکز بر فرآیند معلم شدن، ارائه بازخورد توسط استاد و معلم‌راهنما به کارورز در زمان عمل.	۷، ۵، ۱ ۱۹، ۱۶، ۱۵

در ادامه نمونه مستندگفتاری برخی مصاحبه‌شوندگان بیان شده است. به‌طور مثال؛ درباره تأثیر مثبت «برنامه درسی کارورزی» بسیاری از فارغ‌التحصیلان اظهار نمودند:

«دوره کارورزی خیلی برایم مفید بود، چون وقتی به مدرسه و کلاس می‌رفتم، به‌صورت عینی مسائل را مشاهده می‌کردم و تجارب و اطلاعات مفید و مناسبی را کسب می‌کردم. این از مفید و اثربخش‌ترین ویژگی‌های کارورزی بود که تأثیرش به‌مراتب بیشتر از دروس دیگر بود».

برخی از شرکت‌کنندگان درباره «کاربرد بودن محتوای کارورزی» اظهار نمودند:

«در کلاس با هدایت معلم‌راهنما، فرصتی برای استفاده از فنون و مهارت‌های کسب‌شده در دانشگاه و مدرسه؛ و زمینه‌ای برای تلفیق دانش موضوعی و دانش عمل‌تربیتی فراهم می‌گردد».

تعدادی از فارغ‌التحصیلان درباره «آموزش‌های کاربردی کارورزی» بیان کردند که:

«در دانشگاه با آموزش‌های متناسب با رویکرد سازنده‌گرایی؛ و راهنمایی مستمر استادراهنما در طراحی فعالی‌تها و واحدهای یادگیری مبتنی بر کتابهای درسی مدرسه‌ای، فرصتی برای پیوند نظر و عمل فراهم می‌شد».

بعد ۲) توسعه دانش‌ها و مهارت‌های حرفه‌ای: این بعد در ۶ مؤلفه، توسعه دانش‌شناختی و فراشناختی موردنیاز معلمی، کسب مهارت‌های موردنیاز معلمی، کسب مهارت‌های پژوهشی موردنیاز معلمی، اشتراک‌گذاری تجارب یادگیری و کنش متقابل، ایده‌پروری و تفکر نوآورانه به تدریس، آمادگی در تدریس، و ۴۷ شاخص ارائه شد (جدول ۲).

جدول ۲. مؤلفه‌ها و شاخص‌های کارآمدی کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجومعلمان مبتنی بر

«توسعه دانش‌ها و مهارت‌های حرفه‌ای»

مصحبه شوندهگان	کد باز (شاخص)	کد محوری (مؤلفه)	کد انتخابی
۱۰، ۵، ۳	آشنایی با منطق درس، رویکرد سازنده‌گرایی در		
۲۰، ۱۵، ۱۲	تدریس، روش‌های تدریس فعال، شیوه‌های توسعه دانش شناختی		
	مدیریت کلاس درس، طراحی فعالیت یادگیری، و فراشناختی موردنیاز		
	طراحی آموزشی و طراحی واحد یادگیری، معلمی		

مصاحبه شوندگان	کد باز (شاخص)	کد محوری (مؤلفه)	کد انتخابی
			روایت‌نگاری و روایت پژوهشی، مشاهده تأملی، موقعیت‌یابی، مسأله‌شناسی و گزارش‌نویسی، آشنایی با محیط واقعی مدارس و نیازهای آنها، دانش آموزان، معلمان و روابط سایر همکاران، آشنایی با دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه، مشکلات یادگیری دانش‌آموزان، ابزارها و شیوه‌های ارزشیابی آغازین و تکوینی،
۱۱، ۹، ۳	به کارگیری بازخوردهای استاد و معلم‌راهنما، هدایت مستمر استاد راهنما در مشاهده تأملی، موقعیت‌یابی، مسئله‌شناسی، طراحی فعالیت یادگیری، طراحی آموزشی و نوشتن گزارش‌های روایی، طراحی تکالیف یادگیری و عملکردی، استفاده از ابزارهای آموزشی مناسب و ساختن دست‌سازه، استفاده از رویکردهای تدریس دانش‌آموزمحور، سنجش عملکردی و اجرای ارزشیابی، فرصت یادگیری از معلم راهنمای باتجربه، کسب تجارب متفاوت در مدارس با بافت‌های متفاوت، مهارت تدریس مشارکتی.	کسب مهارت‌های موردنیاز معلمی	توسعه دانش‌ها و مهارت‌های حرفه‌ای
۱۴، ۱۸، ۲۰	تقویت روحیه پرسشگری، مطالعه و تحلیل موقعیت، مشاهده و روایت‌نگاری با راهنمایی استادراهنما، کنش پژوهی و تحلیل خود، بهره‌مندی از تخصص علمی و پژوهشی برخی از استادان مجرب، برگزاری نشست‌ها، سمینارها و جلسات آموزشی استاد و معلم‌راهنما با دانشجویان در طول فرآیند کارورزی	کسب مهارت‌های پژوهشی	
۱۴، ۶، ۱	به اشتراک‌گذاری عملکرد هنگام اجرای واحد یادگیری، استدلال کلامی در هنگام ارائه عملکرد، همتاسنجی و نقد عملکرد همتایان، مقایسه عملکرد خود با عملکرد همتایان، خود تحلیلی گروهی،	اشتراک‌گذاری تجارب یادگیری و کنش متقابل	
۱۱، ۷، ۳	۱۹، ۱۷، ۱۵		

کد انتخابی	کد محوری (مؤلفه)	کد باز (شاخص)	مصاحبه شوندگان
		نوآوری در تدریس و توسعه حرفه‌ای معلمی، خلق	۱۱، ۹، ۲
		روش‌های بدیل، بررسی روش‌ها و ایده‌های	۲۰، ۱۷، ۱۳
		چندگانه، تلفیق بازی و آموزش، استفاده از روش- های فعال تدریس، تقویت روحیه تفکر انتقادی، شور و اشتیاق نوآورانه در تدریس، ایجاد محیط	
	ایده‌پروری و تفکر نوآورانه	یادگیری فعال و نوآور در کلاس درس، پژوهشگر و یادگیرنده مادام‌العمر بودن، تجربه اقدام‌پژوهی و	
	به تدریس	کنش‌پژوهی فردی، تأمل بر اقدامات انجام‌شده و تقویت من حرفه‌ای، تجربه درس پژوهی و تدریس مستقل، تأمل بر تدریس و تبادل ایده با معلمان، درک رابطه میان نظر و عمل.	
		حضور با مطالعه در کلاس، داشتن تصویر خوب از	۱۳، ۵، ۱
		کلاس درس قبل از ورود به آن، ایجاد آمادگی	۱۹، ۱۸، ۱۶
	آمادگی در تدریس	روحي بیشتر در مخاطبان، استفاده از کلمات و جملات زیبا در کلاس، ایجاد شرایط تدریس مطلوب با طراحی آموزشی، تمرکز بر فعالیت و طراحی فعالیت یادگیری و خرده فعالیت در سطح فردی و گروهی.	

درباره «توسعه دانش‌شناختی و فراشناختی مورد نیاز معلمی، کسب مهارت‌های مورد نیاز
معلمی و مهارت‌های پژوهشی مورد نیاز معلمی» قریب به اتفاق فارغ‌التحصیلان اظهار نمودند:

«از ویژگی‌های بارز دوره کارورزی؛ افزایش مهارت‌ها و توانایی‌های تخصصی و عمومی
تدریس، تقویت مدیریت یادگیری، سواد پژوهشی، نوآوری علمی و آشناسازی کارورزان با
مهارت‌های مقابله با چالش‌های نوظهور، آشکار و پنهان برنامه درسی بود». «کارورزی،
مهارت تولید و طراحی آموزشی، مهارت استفاده درست از فرصت‌ها، سواد پژوهشی
نسبت به مسئله‌یابی و مسئله‌شناسی؛ و تقویت توانایی‌های اجرای پژوهش‌های حرفه‌ای در
محیط واقعی کلاس و مدرسه را تقویت می‌کرد».

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...

برخی از شرکت‌کنندگان درباره «اشتراک‌گذاری تجارب یادگیری و کنش متقابل» اظهار می‌کردند:

«در کلاس درس واحد یادگیری‌مان را اجرا می‌کردیم و در مورد عملکردمان، نظرات استاد، معلم‌راهنما و دیگر هم‌کلاسی‌هایمان را می‌گرفتیم». «استدلال‌های کلامی استاد و معلم‌راهنما هنگام ارائه فعالیت‌ها و طراحی‌هایمان، و نقد و نظر همتایان، و مقایسه عملکرد خود با عملکرد همتایان، زمینه تحلیل‌های گروهی را فراهم می‌نمود».

تعدادی از شرکت‌کنندگان در مورد «ایده‌پروری و تفکر نوآورانه به تدریس، آمادگی در تدریس» گفته‌اند:

«تقویت روحیه انتقادی و نقدپذیری و توانایی بهره‌گیری از دانش از جمله اصول بنیادی منطق درس کارورزی و تدریس استادان‌راهنما بود». «استفاده از برخی روش‌های متنوع تدریس استادهایم، باعث شد من وارد حوزه مقاله‌نویسی در زمینه درس‌پژوهی بشوم». «کسب روش‌های متنوع تدریس، نحوه‌ی اداره کلاس، نحوه برخورد با انواع دانش‌آموزان و ... چیزهایی بود که با آن‌ها آشنایی نداشتیم و با ورود به دانشگاه این موارد مهم و خوب را یاد گرفتیم». «مهارت‌های کلاس‌داری، مدیریت کلاس، استفاده از شیوه‌های تدریس فعال، که در تدریس برخی از استادان می‌دیدم، نقش مهمی در رشد مهارت‌های معلمی‌ام داشت».

بعد ۳) تقویت سواد دیجیتالی: این بعد در ۳ مؤلفه افزایش سواد اطلاعاتی، تقویت سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات، تقویت سواد رسانه‌ای؛ و ۱۵ شاخص ارائه شد (جدول ۳).

جدول ۳. مؤلفه‌ها و شاخص‌های کارآمدی کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجو-معلمان مبتنی بر

«تقویت سواد دیجیتالی»

مصاحبه شوندهگان	کد باز (شاخص)	کد محوری (مؤلفه)	کد انتخابی
۱۲، ۹، ۶	آشنائی با محیط‌های طراحی آموزشی و تولید		
۱۷، ۱۵، ۱۴	محتوای الکترونیکی، توانایی جستجوی مطالب	افزایش	
	موردنیاز، شناسایی منابع و نیاز اطلاعاتی رشته	سواد اطلاعاتی	
	تحصیلی، قابلیت ارزیابی و استفاده مؤثر و اخلاقی از اطلاعات.	تقویت	

کد انتخابی	کد محوری (مؤلفه)	کد باز (شاخص)	مصاحبه شوندگان
سواد		توانائی ترکیب درست تدریس با فناوری‌های	۸، ۴، ۲
دیجیتالی	تقویت	آموزشی، مهارت استفاده از چندرسانه‌ای‌ها در	۱۸، ۱۷، ۱۲
	سواد فناوری	کلاس‌های درسی دانشگاه و مدرسه؛ مهارت رسم	
	اطلاعات و ارتباطات	نقشه‌های مفهومی و ذهنی، مهارت طراحی آموزشی و تولید محتوای الکترونیکی، مهارت استفاده محتوای تولیدشده در کلاس، مهارت بهره‌گیری از بازیهای الکترونیکی و هوشمند آموزشی، توانائی ساخت ایمیل و ارسال طراحی‌ها و گزارشها برای اساتید و معلمان‌راهنما و دریافت بازخورد از آنان، توانائی تشکیل گروه در شبکه‌های مجازی و ارسال تکالیف یادگیری و عملکردی برای دانش‌آموزان، توانائی ارزشیابی از عملکرد یادگیری دانش‌آموزان از طریق فناوری.	
	تقویت	تقویت توانائی بهره‌برداری از محیط آفیس و	۱۴، ۵، ۱
	سواد رسانه‌ای	امکانات آن، توانائی تشخیص، تبیین، تحلیل محتوا و پیام‌های رسانه‌ای؛ رعایت اخلاق حرفه‌ای و فرهنگ استفاده از رسانه‌ها.	۲۰، ۱۸، ۱۷

درباره تأثیر مثبت «افزایش سواد اطلاعاتی، تقویت سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ و

تقویت سواد رسانه‌ای» بسیاری از فارغ‌التحصیلان اظهار نمودند:

«استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی و مهارت بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات، توانمندی‌های ما را در زمینه تولید بازی‌های الکترونیکی و آموزشی هوشمند افزایش داد.»
 «باعث استفاده از محتوای تولیدشده در کلاس درس شد و این شوق به یادگیری دانش‌آموزان را به‌همراه داشت.» «ساخت ایمیل کمک کرد تا طراحی‌ها و گزارش‌های خود را برای اساتید و معلمان‌راهنما ارسال و بازخورد کارمان را از آنان دریافت کنیم.»
 «در شبکه‌های مجازی تشکیل گروه داده و تکالیف یادگیری و عملکردی را برای دانش‌آموزان ارسال می‌نمودیم.» «از عملکرد یادگیری دانش‌آموزان از طریق فناوری ارزشیابی به‌عمل می‌آوردیم.» «ضمن اشراف به رسانه و فضای مجازی؛ قدرت تشخیص،

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...

تبیین، و تحلیل محتوا و پیام‌های رسانه‌ای را پیدا نمودیم و رعایت اخلاق و فرهنگ رسانه‌ای را همواره مدنظر قرار دادیم».

بعد ۴) تقویت اخلاق حرفه‌ای: این بعد در ۷ مؤلفه؛ مسئولیت‌پذیری، کمک و همکاری، مثبت‌اندیشی به تدریس، رعایت اخلاق فردی، تقویت احساس رضایت‌مندی متقابل، پیگیری مشکلات خانه و مدرسه دانش‌آموزان، ارتباط مؤثر عوامل مدرسه و دانشگاه؛ و ۵۵ شاخص ارائه شد (جدول ۴).

جدول ۴. مؤلفه‌ها و شاخص‌های کارآمدی کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجو معلم مبتنی بر

«تقویت اخلاق حرفه‌ای»

کد انتخابی	کد محوری (مؤلفه)	کد باز (شاخص)	مصاحبه شونده‌گان
تقویت اخلاق حرفه‌ای	مسئولیت‌پذیری	مسئولیت‌پذیری شغلی و اخلاقی، پایبندی به اصول اولیه معلمی، نگاه عالمانه به معلمی، تلاش برای افزایش علاقمندی دانش‌آموزان به درس، قانون‌مداری و مسئولیت‌پذیری شغلی، تلاش، سخت‌کوشی و تعامل در کاهش مشکلات دانش‌آموزان، سخت‌گیری مدیر و معلم‌راهنما برای ورود و خروج به‌موقع، نظم و انضباط حاکم بر کلاس و مدرسه، تقویت حس مسئولیت‌پذیری در قبال دیگران، تلاش برای تقویت یادگیری دانش‌آموزان ضعیف.	۱۳، ۹، ۱ ۲۰، ۱۸، ۱۷
		تأثیر مشاهده تأملی بر پرهیز از نگاه سطحی و قضاوت سریع، تأثیر مثبت روش عملی در برنامه کارورزی، داشتن روحیه انعطاف‌پذیر در تدریس آینده، داشتن چشم‌انداز مناسب در امر تدریس و آموزش، نگاه رو به جلو و غاری از منفی‌اندیشی، درایت در آینده شغلی و تدریس، نگاه مثبت به تدریس.	۱۱، ۸، ۵ ۲۰، ۱۷، ۱۴
	مثبت‌اندیشی به تدریس	کمک به دانش‌آموزان در کاهش مشکلات یادگیری‌شان، همکاری با معلم‌راهنما در کاهش و رفع مشکلات آموزشی دانش‌آموزان.	۱۰، ۹، ۵ ۱۹، ۱۷، ۱۴

کد انتخابی	کد محوری (مؤلفه)	کد باز (شاخص)	مصاحبه شوندگان
		داشتن صداقت، پابندی به فضایل اخلاقی، احترام به رعایت اخلاق فردی	۱۱، ۸، ۱
		دانش‌آموزان، حفظ کرامت انسانی دانش‌آموزان، عمل بر اصول رفتار اخلاقی پایدار، همدلی و رفتار عادلانه با دانش‌آموزان، داشتن وجدان اخلاقی، نقدپذیری.	۱۹، ۱۶، ۱۲
		ایجاد نشاط روحی و عاطفی در دانش‌آموزان، شاداب‌سازی تدریس‌های کلاسی، شاداب‌سازی تقویت احساس رضایت‌مندی متقابل	۱۳، ۶، ۲
		فضای آموزش، لذت ناشی از شناسایی مسئله و یافتن راه‌حل مسئله، برقراری رابطه دوستانه با دانش‌آموزان، مفرح‌کردن فضای کلاس با ایجاد صمیمیت.	۲۰، ۱۸، ۱۶
		آگاهی از مشکلات دانش‌آموزان و پیگیری آن، پیگیری مشکلات خانه و مدرسه دانش‌آموزان	۱۰، ۹، ۴
		استفاده از تجربیات معلم‌راهنما، استقبال معلم‌راهنما از کاربرد روش نوین دانشجومعلم، تأثیر منش و اخلاق معلمان در کارورز، تأدیب اخلاق معلمی معلمان‌راهنما، نحوه برخورد مناسب معلمان و مدیر مدرسه، علاقه‌مندی به نحوه تدریس معلمان‌راهنما، برخورد مناسب معلمان‌راهنما، علاقه به یادگیری از استادان با انگیزه معلمی، ارتباط با استادان دارای اخلاق، تعهد استادان نسبت به دانشجومعلم، تعامل با رئیس، معاونان، مدیرگروه و کارکنان دانشگاه، اعتماد و همفکری با استادراهنما، مشاوره با مدیر معلمان‌راهنما، لذت‌بخش بودن ارتباط دوستانه با دانش‌آموزان، مشارکت دانشجومعلم با یکدیگر در انجام فعالیت‌های کارورزی.	۱۱، ۸، ۵
		از کاربرد روش نوین دانشجومعلم، تأثیر منش و اخلاق معلمان در کارورز، تأدیب اخلاق معلمی معلمان‌راهنما، نحوه برخورد مناسب معلمان و مدیر مدرسه، علاقه‌مندی به نحوه تدریس معلمان‌راهنما، برخورد مناسب معلمان‌راهنما، علاقه به یادگیری از استادان با انگیزه معلمی، ارتباط با استادان دارای اخلاق، تعهد استادان نسبت به دانشجومعلم، تعامل با رئیس، معاونان، مدیرگروه و کارکنان دانشگاه، اعتماد و همفکری با استادراهنما، مشاوره با مدیر معلمان‌راهنما، لذت‌بخش بودن ارتباط دوستانه با دانش‌آموزان، مشارکت دانشجومعلم با یکدیگر در انجام فعالیت‌های کارورزی.	۲۰، ۱۷، ۱۴

درباره «مسئولیت‌پذیری و کمک و همکاری» بسیاری از فارغ‌التحصیلان اظهار نمودند:

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...

«سخت‌گیری مدیر و معلم‌راهنما برای حضور به‌موقع در مدرسه و کلاس، موجب می‌شد نظم‌پذیری و انضباط حرفه‌ای را سرلوحه کار خود قرار دهیم». «ایده‌هایی برای کاهش مشکلات رفتاری و یادگیری دانش‌آموزان ارائه و با معلم و استادراهنما همکاری می‌کردیم». «مشاهده تعهد اخلاقی معلم‌راهنما در کاهش مشکلات دانش‌آموزان، مسئولیت‌پذیری‌مان را افزایش می‌داد». «برای تقویت سطح یادگیری دانش‌آموزان ضعیف کوشش می‌نمودیم».

درباره «مثبت‌اندیشی به تدریس، رعایت اخلاق فردی و تقویت احساس رضایت‌مندی متقابل» اظهار نمودند:

«استفاده از روش عملی در کارورزی، اجرای فعالیت‌ها و تدریس‌های کلاسی و گرفتن بازخوردهای مؤثر، مثبت‌اندیشی‌مان نسبت به تدریس را تقویت می‌نمود». «نظرات سازنده برخی از دانش‌آموزان را محترم شمرده و ملاک ادامه کارم قرار می‌دادم». «انتقادات سازنده استادان و معلم‌راهنما را پذیرفته و در مورد راهکارهای مناسب‌شان بازاندیشی می‌کردم». «تولید محتواهای مختلف، موجب شد که به همه جنبه‌های رشدی دانش‌آموزان توجه کنم». «توجه به شاداب‌سازی محیط آموزشی، افزایش یادگیری دانش‌آموزان را موجب می‌شد». «با ایجاد رابطه دوستانه با دانش‌آموزان، صمیمیت را در کلاس را ایجاد کردیم».

تعدادی از فارغ‌التحصیلان درباره «پیگیری مشکلات خانه و مدرسه دانش‌آموزان؛ و ارتباط مؤثر عوامل مدرسه و دانشگاه» چنین بیان می‌کردند که:

«با حضور در کلاس و مشارکت با معلم‌راهنما، از مشکلات دانش‌آموزان آگاهی پیدا می‌کردیم». «پیگیری مشکلات دانش‌آموزان توسط معلم‌راهنما، برای‌مان زمینه پیگیری مشکلات ناشی از خانه و خانواده در امر یادگیری دانش‌آموزان را فراهم کرد». «برخورد مناسب معلم‌راهنما با دانش‌آموزان و والدین آنها، نحوه برخورد را به ما آموزش می‌داد». «نحوه ارتباط عوامل مدرسه با اولیای دانش‌آموزان، اخلاق معلمی را تقویت می‌نمود». «استقبال معلم‌راهنما از حضور استادان‌راهنما در کلاس‌هایشان و کاربرد روش‌های نوین تدریس دانشجو‌معلمان، روی منش و اخلاق معلمی‌مان تأثیر بسیار می‌گذاشت».

بعد (۵) توسعه ساختار سازمانی: این بعد با ۴ مؤلفه؛ بهینه‌سازی ساختار فیزیکی، بهسازی مدیریت منابع انسانی مدیریتی، توسعه مدیریت دانایی؛ و بهسازی ارتباط دانشگاه و مدرسه؛ و ۱۵ شاخص ارائه شد (جدول ۵).

جدول ۵. مؤلفه‌ها و شاخص‌های کارآمدی کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان مبتنی بر

«توسعه ساختار سازمانی»

کد انتخابی	کد محوری (مؤلفه)	کد باز (شاخص)	مصاحبه شوندگان	
توسعه ساختار سازمانی	بهبودسازی ساختار	استانداردسازی امکانات و منابع (فضا، رفاهی،	۱۳، ۹، ۶	
		خدماتی و مالی) دانشگاه، پیش‌بینی محل مناسب	۲۰، ۱۸، ۱۶	
	فیزیکی	برای استقرار کارورزان در مدارس در ساعات	استراحت، پیش‌بینی محل استقرار و نحوه‌ی تحرک کارورز در کلاس با تعامل معلم‌راهنما، پیش‌بینی محل مناسب برای برگزاری سمینارهای کارورزی در دانشگاه و عدم تداخل با سایر کلاس‌ها،	
		جذب اساتید توانمند و تمام‌وقت با تجربه آموزشی،		
	انسانی و مدیریتی	توسعه مدارس هدف، جذب معلمان و	مدیران‌راهنمای علاقمند به اجرای کارورزی در مدرسه‌شان، توسعه مدیریت مشارکتی دانشگاه و آموزش و پرورش، تقویت فرهنگ سازمانی پاسخگومحور در دانشگاه و مدارس.	۱۸، ۱۶، ۱۴
		توسعه همایش‌ها، کنفرانس‌ها، برگزاری دوره‌های		
	دانشگاهی	بالندگی برای استادان، کارورزان، معلمان و مدیران	مدارس، توسعه دسترسی دانشجومعلم‌ان به فصلنامه‌های معتبر علمی، توسعه ارتباط دانشگاه با مراکز علمی، دینی و فرهنگی، تقویت منابع کتابخانه‌ای	۱۹، ۱۷، ۱۶
		تقویت تعامل دانشگاه و آموزش و پرورش، تقویت		
	ارتباط دانشگاه و مدرسه	ارتباط کارشناسان آموزش دانشگاه و ادارات	آموزش و پرورش جهت پیشبرد امور اجرائی کارورزی، برگزاری جلسات هم‌اندیشی استادان‌راهنما با معلمان و مدیران‌راهنما عمدتاً در مدارس و بعضاً در دانشگاه.	۱۸، ۱۶، ۱۱
		۱۹		

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...

درباره تأثیر مثبت «بهینه‌سازی ساختار فیزیکی» بسیاری از فارغ التحصیلان اظهار نمودند: «دانشگاه منابع مختلف مالی، خدماتی خود را برای اجرای بهتر کارورزی در فضای دانشگاهی به‌کار گرفت». «برای برگزاری سمینارهای کارورزی و عدم تداخل با سایر کلاس‌ها لازم بود که محل مناسب پیش‌بینی شود». «برای استقرار کارورزان در ساعات استراحت مدارس، لازم بود محل استقرار مناسبی پیش‌بینی شود». «تعامل بیشتر کارورز با معلم‌راهنما و دانش‌آموزان، برنامه‌ریزی چگونگی تحرک کارورز در کلاس را منجر شد». شرکت‌کنندگان درباره «بهسازی مدیریت منابع انسانی مدیریتی؛ و توسعه مدیریت دانایی» اظهار نمودند:

«کارورزی با رویکرد سازنده‌گرایی و شیوه اجرایی آن، موجب جذب اساتید توانمند و تمام‌وقت با تجربه آموزشی، توسعه مدارس هدف، جذب معلمان و مدیران‌راهنمای علاقمند به اجرای کارورزی در مدرسه‌شان، توسعه مدیریت مشارکتی دانشگاه و آموزش و پرورش، تقویت فرهنگ سازمانی پاسخگومحور در دانشگاه و مدارس شده است». «تقویت جلسات پرسش و پاسخ علمی و فراهم‌شدن امکان دسترسی دانشجو معلمان به فصلنامه‌های علمی از جمله مزایای کارورزی جدید است». «منطق برنامه درسی کارورزی و شیوه تربیت معلم فکور، مستلزم برگزاری دوره‌های بالندگی و کارگاه‌های ملی و منطقه‌ای زیادی شده است».

تعدادی از فارغ التحصیلان درباره «بهسازی ارتباط دانشگاه و مدرسه» چنین بیان می‌کردند که: «تعامل دانشگاه و آموزش و پرورش در اجرای هرچه بهتر کارورزی، تقویت می‌شد». «کارشناسان آموزش دانشگاه و ادارات آموزش و پرورش جهت پیشبرد امور اجرایی کارورزی، ارتباط بیشتری برقرار می‌کردند». «جلسات هم‌اندیشی بین استادان‌راهنما و معلمان و مدیران‌راهنما - عمدتاً در مدارس و بعضاً در دانشگاه - برگزار می‌شد».

سؤال ۳. براساس شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد شناسایی شده، مدل مفهومی کارآمدی درس

کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای معلمان دانشگاه فرهنگیان چگونه است؟

بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل کیفی، مدل مفهومی میزان کارآمدی درس کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای دانشجو معلمان، ارائه شده است (شکل ۲).

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...
معلمی اثبات نماید. بدین منظور برنامه کارورزی در برنامه درسی این دانشگاه تنظیم شده است.

از این رو، این مقاله ارائه مدل میزان کارآمدی کارورزی در توانمندسازی حرفه‌ای دانشجومعلمان را در کانون مطالعه خود قرار داده است. به منظور دستیابی به اهداف و پاسخگویی به سؤالات پژوهش، ضمن بررسی مبانی نظری و پیشینه تحقیق؛ و مصاحبه با فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان و تلفیق با سند تحول بنیادین و برنامه راهبردی و اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، مدل مذکور، متشکل از ۵ بعد: برنامه درسی کارورزی؛ توسعه دانش‌ها و مهارت‌های حرفه‌ای؛ تقویت سواد دیجیتال؛ تقویت اخلاق حرفه‌ای؛ تقویت ساختار سازمانی، ۲۳ مؤلفه و ۱۶۲ شاخص به دست آمد. این مدل، در نوع خود به عنوان چشم‌اندازی برای آینده درس کارورزی و کاربرد در دانشگاه فرهنگیان، از جامعیت و قابلیت لازم برخوردار است.

اولین بعد از نظر مصاحبه‌شوندگان، **برنامه درسی کارورزی** با سه خرده مؤلفه: «رویکردهای حاکم بر برنامه درسی کارورزی»، «کاربردی بودن محتوای برنامه درسی» و «آموزش‌های کاربردی کارورزی» در میزان کارآمدی این درس مؤثر بوده است. این یافته حاکی از آن است که نظام تربیت معلم برای اینکه این اطمینان را به جامعه بدهد که فارغ التحصیلان، آمادگی لازم را برای موفقیت در عرصه تعلیم و تربیت دانش‌آموزان دارند، باید زمینه‌هایی در برنامه درسی خود فراهم نماید که دانشجومعلمان به آستانه شایستگی حرفه‌ای معلمی برسند؛ آنها باید دانش و توانایی‌های حرفه‌ای خود را در دوره پیش‌ازخدمت با شایستگی‌های موردانتظار و تحولات آینده هماهنگ سازند.

از نگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان، تمرکز بر رویکرد «عملی‌گرایی» در برنامه درسی کارورزی، شرایط مناسبی برای تربیت حرفه‌ای؛ و زمینه‌ای برای تحقق توانمندی‌های دانشجومعلمان فراهم کرده است. زیرا؛ در بین دروس تربیت معلم، درس کارورزی «درس تمرین مهارت‌های عملی و اجرایی است» که قادر است مهارت‌های آنها را تا مرزهای حرفه‌مندی هدایت کند. این یافته با یافته‌های خروشی (۱۳۹۵) مبنی بر این که؛ برنامه کارورزی جدید از حیث مقاصد و منطق کار، نظریه‌های پشتیبان، روش‌ها و فرصت‌های یادگیری و تجربه‌آموزی با کارورزی در سنت گذشته تربیت معلم متفاوت است و توانسته توانمندی‌های فردی دانشجومعلمان را بارور سازد و تا آنجا پیش رود که در سخت‌ترین

شرایط کاری، ثمربخش‌ترین شیوه‌ها و راهکارهای ممکن را بچویند و به‌کار گیرند، همخوانی دارد. این درس، تا آنجا اهمیت یافته که آن‌را تنها عنصر محوکننده شکاف بین دانستن و توانستن قلمداد می‌کنند.

از این منظر؛ آنچه در قضاوت دانشجومعلم‌ان تبلور یافته، نشان‌دهنده «رضایت‌بخش بودن برنامه کارورزی و حضور در مدرسه»، «ترکیب کارآمد به‌کارگیری استاد و معلم‌راهنما برای کارورزی»، «کمک‌کردن برنامه به شکل‌گیری هویت‌معلمی» و «مؤثر بودن برنامه در کسب شایستگی‌های مطرح در کارورزی» است. این توصیف از برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان توسط گروهی که روانه مدرسه برای پذیرش مسئولیت‌معلمی هستند، نشان می‌دهد که برنامه مذکور، اثربخش بوده است. این یافته با یافته جمشیدی، امام‌جمعه، عصاره و موسی‌پور (۱۳۹۶) که نشان دادند کارورزی به‌تدریج دانش‌موضوعی، دانش‌عمل‌تربیتی و دانش‌عمل‌تربیتی موضوعی دانشجومعلم‌ان را با بهره‌گیری از حوزه نظر و عمل در دانشگاه و مدرسه افزایش می‌دهد، همخوانی دارد.

در بعد دوم؛ توسعه دانش‌ها و مهارت‌های حرفه‌ای، کارآمدی‌های کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان براساس نگرش مصاحبه‌شوندگان، شامل: «توسعه دانش‌شناختی و فراشناختی‌موردنیاز معلمی»، «کسب مهارت‌های موردنیاز معلمی»، «کسب مهارت‌های پژوهشی»، «اشتراک‌گذاری تجارب یادگیری و کنش متقابل»، «ایده‌پروری و تفکر نوآورانه به تدریس» و «آمادگی در تدریس»، بوده است.

سال‌ها برنامه‌ریزان و مجریان نظام آموزشی، تربیت معلم را در انتقال دانش معلمی، آن‌هم دانش از نوع دانش بیانی و اطلاعات کلامی فرض می‌کردند و انتظار داشتند دانشجومعلم با کسب این چنین دانشی آمادگی لازم را جهت ادای وظیفه معلمی کسب کند اما نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نظام آموزشی تربیت معلم، در این خصوص دارای ضعف‌های مشهود است، چراکه تا قبل از تصویب سند تحول بنیادین، برنامه آموزشی در چنین نظامی پیرو رویکردی بود که فهم عمیق از موضوع مهارت‌های معلمی ایجاد کند نه صلاحیت‌های حرفه معلمی. در مقابل چنین رویکردی، براساس تفکر دیویی می‌توان معلم را عنصری متفکر و توانمند فرض کرد، و در برنامه درسی پیش‌بینی شده، به‌جای اینکه او را مجری صرف اصول و تئوری‌های از

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...
پیش تعیین شده متخصصان دانست، او را مربی‌ای فرض کرد که تئوری‌ها و اصول آموزشی را در موقعیت‌های منحصر به فرد و غالباً پیش‌بینی نشده، در خود خلق کند (حسین‌زاده، ۱۳۹۴). یافته‌های پژوهش حاضر نیز مؤید آن است که دانشجوی معلمان در طی کارورزی با دانش‌ها و مهارت‌های شغل معلمی آشنا می‌شوند، و وظایف کاملی از معلمی را با تدریس در کلاس درس تجربه می‌کنند و فرض‌هایی جهت آشنایی با فضا و وظایف اعضا مدرسه می‌یابند. همکاری مدارس و دانشگاه در دوره کارورزی، فرصتی را برای آموزش و تعلیم معلمان ایجاد می‌کند و زمینه‌هایی را برای عملی نمودن انواع دانش‌های موضوعی، عمل‌تربیتی، عمل‌تربیتی موضوعی فراهم می‌کند. دانشجوی معلمان در دوره‌های کارورزی، به مشاهده، تأمل و عمل در مدارس می‌پردازند و به دانشگاه برمی‌گردند. کارورزی درحین تحصیل در مراکز تربیت معلم موجب می‌شود که اطلاعات نظری دانشجوی معلمان به عمل درآید و دو عامل مؤثر دانایی و توانایی در تدریس، با هم توأم می‌گردد. از این‌روست که برای رسیدن دانشجوی معلمان به آستانه شایستگی‌های حرفه‌ای معلمی، تلفیق نظریه و عمل در برنامه درسی از اولویت‌ها محسوب شده و گرایش‌ها به این است که یادگیری نظری و عملی به صورت توأمان انجام شود؛ به این معنا که بخش دوره‌های نظری بر تجربیات عملی متمرکز باشد تا بتوان شاخه‌های دیگر آن را مشخص کرد و آنها را در طول آموزش تلفیق کرد (مولائی‌نژاد، ۱۳۹۱).

همچنین؛ نتایج پژوهش نشان می‌دهد دانشجوی معلمان با محیط واقعی فرایند یاددهی-یادگیری آشنا می‌شوند، محاسن و محدودیت‌های کار معلمی را در عمل درک می‌کنند و از ظرافت و دشواری حرفه معلمی آگاه می‌شوند، به مشکلات تدریس و تربیت دانش‌آموزان واقف می‌گردند و در مدرسه یا دانشکده با مدرسان و استادان خود در میان می‌گذارند و از راهنمایی‌های علمی و عملی آنان بهره‌مند می‌گردند. بنابراین با کارورزی درحین تحصیل، دانشجوی معلمان اعتماد به نفس لازم را کسب می‌کنند و به‌طور نسبی خودکفا شده و مهیا می‌شوند تا بدون اضطراب در مدارس تدریس کنند.

به علاوه تقویت مهارت‌های کلامی و روحیه نقد و نظری‌پذیری در انجام تکالیف، فراهم کردن زمینه‌های کنش متقابل در اجتماعی از کارورزان، از دیگر راهبردهای مؤثر در اجرای دوره‌های کارورزی است. استاد راهنما شرایطی را در سمینارهای کلاسی ایجاد می‌کند که با به اشتراک گذاشتن عملکرد گروه‌ها، کنش‌هایی از جنس نقد و تحلیل بین هم‌تایان شکل می‌گیرد.

یافته‌های این پژوهش با مطالعات اندونزی (۲۰۱۸)، گوروا و زلوا (۲۰۱۷) کارآفرینی و تفکر انتقادی، هونگ و همکاران (۲۰۰۸) توانایی حرفه‌ای و مدیریتی، کیانی و عسکری متین (۱۳۹۷) توسعه حرفه‌ای در الگوی معیار صلاحیت حرفه‌ای معلمان، باقری و کراچی (۱۳۹۱) خلاقیت و کارآفرینی، خروشی و همکاران (۱۳۹۶) مبنی بر شایستگی‌های موردانتظار در بعد دانش موضوعی و تربیتی دانشجومعلم در برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان و همچنین سند تحول بنیادین (۱۳۹۰) و برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۵) همسویی دارد.

در سومین بعد **تقویت سواد دیجیتالی** مورد تأکید است. افزایش توانایی‌های معلم در عصر دانایی و بهره‌گیری مناسب از «سواد اطلاعاتی»، «فناوری اطلاعات و ارتباطات» و «سواد رسانه‌ای» مبتنی بر سند تحول (۱۳۹۰) و برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۵)، اهمیت این بعد را نشان می‌دهد که دانشجومعلم در این زمینه باید توانایی‌های لازم را به دست آورند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد به‌کارگرفتن مدل ترکیبی با استفاده از سبک‌های مختلف کارورزی به‌جای استفاده از یک مدل به‌تنهایی، باعث تقویت توانمندی‌های آموزشی دانشجومعلم می‌شود. این یافته با یافته دیامبرا و کول زاکرزیوسکی^۱ (۲۰۰۴؛ نقل از الماسی و همکاران، ۱۳۹۶) با عنوان مقایسه الگوهای کارورزی و عملکرد دانشجومعلم براساس مدل تی‌بی‌تی^۲، مطابقت دارد.

تقویت سواد دیجیتالی در نظام آموزشی دانشگاه فرهنگیان، ظرفیت‌های مؤثر و تجربه ماندگاری برای دانشجومعلم در انتخاب راهبرد و تصمیم منطقی در بستر آموزش کلاس‌شان فراهم می‌سازد. یافته‌های پژوهش در بخش سواد فناوری اطلاعات و سواد رسانه‌ای، با دیدگاه چو و همکاران (۲۰۱۷)، فالکنر و لاثم (۲۰۱۶)، بالکار (۲۰۱۵)، کرلیوک و همکاران (۲۰۱۳)؛ و با یافته‌های پژوهشی شاو (۲۰۱۵) در بخش سواد دیجیتالی مطابقت دارد. همچنین، مؤید یافته‌های اندونزی (۲۰۱۸)، مطالعات گوروا و زلوا (۲۰۱۷) و بیتس (۲۰۱۵) است.

در چهارمین بعد **تقویت اخلاق حرفه‌ای** در نظر فارغ‌التحصیلان مفاهیمی همچون: «مسئولیت‌پذیری»، «مثبت‌اندیشی به تدریس»، «کمک و همکاری»، «رعایت اخلاق فردی»،

1. Diambra And Col Zaccherziuski

2. TBT

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ... «تقویت احساس رضایت‌مندی متقابل»، «پیگیری مشکلات خانه و مدرسه دانش‌آموزان»؛ و «برقراری ارتباط مؤثر با عوامل مدرسه و دانشگاه»، جلوه‌گر شده است که با رویکرد تقویت اخلاق در تربیت دانشجومعلم‌ان در سند تحول بنیادین (۱۳۹۰) و سند راهبردی دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۵) همسو است.

یافته‌ها نشان داد مشارکت میان اساتیدراهنما با معلم‌راهنما و دانشجومعلم‌ان نوعی تعامل میان مدارس و دانشگاه و تلفیق تئوری و عمل ایجاد می‌کند. با این حال باید دانست که همه موقعیت‌ها در کارورزی، زمینه‌ای را برای تقویت دانش‌ها فراهم نمی‌کند، موقعیت‌ها باید یک محیط حمایتی و چالش برانگیز برای دانشجومعلم‌ان باشد. موقعیت‌های ایجادشده توسط معلم‌راهنما، به دانشجومعلم‌ان کمک می‌کند، تا با مسائل گوناگون مدرسه مواجه شوند. نه فقط موقعیت‌ها باید حمایت شود، بلکه باید مسائل و رخدادهایی برای دانشجومعلم‌ان فراهم شود تا به بازاریابی بر عمل خود و معلم‌راهنما پردازند.

همچنین؛ مشارکت اعضا مدرسه و دانشگاه، تأمل، گفتگو و راهنمایی آنها از رخدادهای کلاس، به ساخت، توسعه و اصلاح عمل دانشجومعلم‌ان کمک می‌نماید. معلم‌راهنما، موقعیت‌هایی را برای دانشجومعلم‌ان در کلاس فراهم می‌کنند تا آنها به تجارب مفیدی دست یابند. دانشجومعلم‌ان درباره موقعیت‌های مسأله‌دار و گوناگون کلاس، به تأمل و گفتگو با معلم‌راهنما می‌پردازند؛ تا جهت حل مشکل اقداماتی نمایند. دانشجومعلم‌ان با ابتکار خود، به تدریس می‌پردازند و معلم‌راهنما، آنان را در موقعیت‌های پیش‌بینی‌نشده کلاس، راهنمایی می‌نمایند. آنان درباره طرح درس، تدریس، یادگیری دانش‌آموزان، مدیریت کلاس و غیره گفتگو می‌کنند. ارتباط خوب بین آنها، بهترین نتایج یادگیری را برای کارورزان فراهم می‌کند. دعوت دانشجومعلم‌ان در به اشتراک گذاشتن تجربیاتشان، با تأکید بر این‌که اشتباهات آنها طبیعی است؛ اعتماد دانشجومعلم‌ان را به معلم‌راهنما افزایش می‌دهد. دانشجومعلم‌ان از استادان راهنما در دانشگاه، در رابطه با نظریه‌های یادگیری و آموزش، روش‌های تدریس، تحقیق و ارزشیابی، دانش محتوایی، مدیریت کلاس درس و غیره کمک می‌گیرند. استادان راهنما در مورد طرح درس و تدریس دانشجومعلم‌ان با معلم‌راهنما، به تأمل و بازاریابی می‌پردازند و آنها را در بررسی مسائل هدایت به تحقیق می‌کنند، از این طریق، اعمال و رفتارهای دانشجومعلم‌ان، به عرصه تأمل مجدد گذاشته می‌شود؛ تا معلمانی متفکر و خودارزیاب و مسئولیت‌پذیر گردند.

یافته‌های این بخش با نتایج مطالعاتی کیانی و عسکری‌متین (۱۳۹۷)، باقری‌کراچی و همکاران (۱۳۹۱) و اندونزی (۲۰۱۸) همسویی دارد.

در بعد پنجم، **تقویت ساختار سازمانی**، به‌لحاظ تأثیرگذاری بر مسیر حرکت علمی/آموزشی آینده دانشگاه فرهنگیان، از نظر مصاحبه‌شوندگان، کارآمدی‌هایی همچون: «بهینه‌سازی ساختار فیزیکی»، «بهسازی منابع انسانی و مدیریتی»، «توسعه مدیریت دانایی»؛ و «بهسازی ارتباط دانشگاه و مدرسه» مطرح شد. در برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ (۱۳۹۵)، دانشگاه رکن تحول و تعالی آموزش و پرورش ایران و به‌عنوان دانشگاهی پیشرو در آموزش، تولید و ترویج علم نافع و هویت اسلامی و انقلابی در کشور معرفی شده است و حرکت آن، در مسیر تحقق اهداف و مأموریت‌های سازمانی و به‌عنوان نظام آموزشی پویا در چشم‌انداز آینده، نیازمند توجه به ساختار سازمانی است که نقش راهبردی برای سایر ابعاد دارد. در همین راستا یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های باقری‌کراچی و همکاران (۱۳۹۱) و ملایی‌نژاد و ذکاوتی (۱۳۸۷) همسویی دارد.

در تبیین کلی میزان کارآمدی درس کارورزی با توجه به یافته‌های این مطالعه می‌توان گفت: طراحان برنامه درسی کارورزی به‌عنوان انتظارات اسناد بالادستی نسبت به گنجاندن مفاهیم و عناصری همچون؛ ساختن‌گرایی، برنامه درسی یادگیرنده‌محور، برنامه درسی مبتنی بر مسأله، عمل فکورانه، کنش‌پژوهی و تحقیق مشارکتی به‌عنوان خاستگاه نظری این گفتمان و اساس آموزش دانشجو‌معلمان در طول دوره کارورزی، مسیر تغییر اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت معلم و بالادست کارورزی را هموار نموده‌اند. زیرا؛ عمل فکورانه، یکی از مفاهیمی است که در بسیاری از کشورها بر گفتمان‌های تربیت معلم و توسعه‌حرفه‌ای معلمان حاکم است. اقدام در کلاس همراه با تفکر و پژوهش مستمر منجر به تولید دانش عملی معلمی خواهد شد. همچنین؛ دانشجو‌معلمانی که براساس رویکرد سازنده‌گرایی به حرفه‌آموزی می‌پردازند می‌توانند همچون معلمان باتجربه، دانش و مهارت خود را در کلاس درس به‌طور مستمر بسازند و حتی از اقدام پژوهی و درس پژوهی (پژوهش گروهی) برای بهبود موقعیت‌های درون و بیرون کلاس خود استفاده کنند.

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...

در برنامه درسی شایستگی محور کارورزی کنونی شرایطی فراهم شده تا دانشجو معلم دانش و مهارت را در خصوص طراحی و اجرای واحد یادگیری در یک پروژه واقعی و منطبق با شرایط مدرسه و کلاس کسب کند. فعالیت‌ها و فرصت‌های یادگیری رسمی که در برنامه درسی کارورزی طراحی و تدوین شده، به دانشجو معلم کمک می‌کند که در مدرسه، مسائل آموزشی را ببیند و به بررسی، تجزیه تحلیل آنها از زوایای متفاوت و مکرر بپردازد، تا آن حد که یک موضوع بارها مورد پژوهش به شکل فردی یا جمعی قرار گیرد، و دانشجو معلم از میان راه‌حل‌های متنوع، بهترین راه را بر می‌گزیند یا با ادغام و تعدیل نظرات استاد راهنما، و مجموعه‌ای از پیشنهادها و فعالیت‌ها، فرصت‌هایی را برای عمل حرفه‌ای‌شان فراهم می‌کنند. سپس، برای انجام فعالیت‌ها به تدوین نحوه اجرا و ارزیابی از فعالیت‌های خود می‌پردازند و با بازاندیشی، علت موفقیت و یا عدم موفقیت خود را می‌یابند و در صورت نیاز مجدداً در مراحل طی شده، بازنگری می‌نمایند. در چنین شرایطی است که برنامه درسی تجارب عملی محیط کلاس درس را با دانش نظری معلمی پیوند داده و سطح شایستگی حرفه‌ای دانشجو معلم را ارتقاء می‌دهد. با توجه به موارد مذکور؛ به نظر می‌رسد کارورزی تا حدود زیادی توانسته یادگیری دانش‌ها و مهارت‌های دانشجو معلم را محقق سازد. این امر در جریان هدایت اساتید راهنما زمانی که توانسته‌اند دانشجویان را به درستی راهنمایی کنند تا پیش فرض‌های اقدامات خود را در حوزه مهارت‌های حرفه‌ای به وضوح بازشناسی کرده و آگاهانه درباره حدود و مراحل عملیاتی شدن آنها تعمق نمایند؛ همچنین، معلمان راهنمایی که به عنوان افراد صاحب تجربه، زمینه انتقال دانش ضمنی و مهارت‌های نوشته نشده را برای دانشجویان فراهم آورده‌اند، انجام شده است.

البته باید اذعان نمود که شکاف‌ها، ناکارآمدی‌ها و شکست‌هایی در برنامه درسی کارورزی وجود داشته و دارد. تراکم برنامه درسی در تربیت حرفه‌ای دانشجو معلم، هم موجب گردیده که در این برنامه به نسبت وقت کمتری به کارورزی اختصاص داده شود. همچنین، کاستی‌ها و مشکلات کارورزی که در مقدمه نیز اشاره شد، نشان از آن است که همه چیز به صورتی که از طرف مصاحبه شوندگان توصیف شده، نیست و این موارد از آن جا ناشی می‌شود که در این پژوهش صرفاً به ویژگی کارآمدی کارورزی پرداخته شده است. البته به تلاش‌های فردی

دانشجومعلمان و انگیزه‌های درونی آنها هم باید اشاره کرد؛ چرا که آنها می‌توانند با بسیاری از کمبودها مقابله کنند و کارآمدی را به صورت تلویحی تحت تأثیر مستقیم خود قرار دهند. در نهایت؛ دیدگاه فارغ‌التحصیلان در قالب مدل مفهومی ارائه شده به‌عنوان یک طرح آموزشی کاربردی برای اجرای مؤثرتر کارورزی، می‌تواند اقدامی رهگشا برای برنامه‌ریزان برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان به‌ویژه برنامه کارورزی جهت افزایش توان‌حرفه‌ای هر چه بیشتر دانشجومعلمان باشد.

منابع

- اساسنامه دانشگاه فرهنگیان. (۱۳۹۱). معاونت آموزشی و پژوهشی. تهران: نشر دانشگاه فرهنگیان.
- الماسی، حجت‌الله، زارعی زوارکی، اسماعیل؛ نیلی، محمدرضا، دلاور، علی. (۱۳۹۶). ارزشیابی برنامه درسی کارورزی چهار در دانشگاه فرهنگیان براساس مدل ارزشیابی هدف‌محور تایلر. فصلنامه علمی پژوهشی تدریس‌پژوهی، ۵(۱): ۱-۲۴.
- ایران‌زاده، سلیمان و بابائی هروی، صادق. (۱۳۹۲). توانمندسازی کارکنان در سازمان‌های نوین (چاپ دوم). تبریز: نشر فروزش.
- باقری‌کراچی، امین؛ عباسپور، عباس و آقازاده، احمد. (۱۳۹۱). طراحی الگوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی برای خدمت‌محوری و تأمین نیازهای جامعه. نشریه مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۱(۳): ۵۰۳ - ۵۲۰.
- بیرمی پور، علی؛ مهرعلیزاده، یدالله؛ اکبری، ناصر. (۱۴۰۰). بررسی میزان انطباق برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان با صلاحیت‌های حرفه‌ای موردنیاز دبیران مدارس متوسطه شهر اهواز. فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۶(۶۳): ۱۶۹-۲۰۰.
- جمشیدی، اعظم؛ امام‌جمعه، محمدرضا، عصاره، علیرضا و موسی‌پور، نعمت‌الله. (۱۳۹۶). واکاوی تجارب دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان تهران از درس کارورزی. نشریه علمی پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۱۴(۲): ۷۶-۷۷.
- جیبی، حلیمه، جعفری هرنندی، رضا؛ بهرامی، سوسن. (۱۴۰۰). مؤلفه‌های الگوی برنامه درسی کارورزی مبتنی بر شرح حال نویسی (مورد مطالعه: مدرسان دانشگاه فرهنگیان و صاحب‌نظران برنامه درسی). فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۶(۶۳): ۹۱-۱۱۶.

بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس ...
حداد، شیما؛ خروشی، پوران. (۱۳۹۵). شناسایی فرصت‌ها و محدودیت‌های درس کارورزی از نظر
دانشجویان کارورزی دانشگاه فرهنگیان اصفهان. نخستین همایش کشوری کارورزی (پل ارتباطی
دانشگاه و مدرسه). مشهد.

حسین‌زاده یوسفی، غلامحسین. (۱۳۹۴). راهنمای عملی برنامه درسی کارورزی ۴. ناشر: معاونت
آموزشی دانشگاه فرهنگیان.

خروشی، پوران؛ پریشانی، ندا؛ قربانی؛ سمیه. (۱۳۹۹). بررسی مسائل و مشکلات درس کارورزی از نظر
مدرسين دانشگاه فرهنگیان (مطالعه موردی: دانشگاه فرهنگیان اصفهان). فصلنامه پژوهش در تربیت
معلم، ۳(۱): ۱۳-۳۹.

خروشی، پوران؛ محمدی‌وندیشی، زهره. (۱۳۹۵). بررسی صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجویان از
دیدگاه مدرسان و دانشجویان دانشگاه فرهنگیان اصفهان. فصلنامه علمی تخصصی توسعه حرفه‌ای
معلمان، ۲(۲): ۱-۱۳.

دیبايي صابر، محسن؛ عباسی، غفت؛ فتحی و اجارگاه، کوروش و صفایی موحد، سعید. (۱۳۹۵). تبیین
مؤلفه‌های شایستگی حرفه‌ای معلمان و تحلیل جایگاه آن در اسناد بالادستی آموزش و پرورش
ایران. دوفصلنامه پژوهش‌های یادگیری و آموزش، ۱۳(۹): ۱۰۲-۱۲۳.

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). وزارت آموزش و پرورش. تهران: وزارت آموزش و
پرورش، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش.

علی محمدی، غلامعلی؛ جبّاری، نگین؛ نیازآذری؛ کیومرث. (۱۳۹۸). توانمندسازی حرفه‌ای معلمان در
چشم‌انداز آینده و ارائه مدل. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۶۹(۱۸): ۷-۳۲.

کریمی، محمدصادق؛ شهسوار، هانیه. (۱۳۹۹). مشکلات عملکرد حرفه‌ای آموزگاران دانش‌آموخته
دانشگاه فرهنگیان. فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۵(۶۵): ۸۹-۱۱۸.

کیانی، غلامرضا و عسکری متین، سجاد. (۱۳۹۷). الگوی معیار صلاحیت حرفه‌ای معلمي در تراز
جمهوری اسلامی ایران. ارائه‌شده در همایش بین‌المللی و دوازدهمین همایش ملی ارزیابی کیفیت
در نظام‌های دانشگاهی، تهران، دانشگاه الزهراء.

گال، مریدیت؛ بورگ، والتر و گال، جویس (۱۹۹۶). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و
روانشناسی. ترجمه: احمدرضا نصرافهانی و همکاران، (۱۳۹۱). تهران: سمت.

مبانی نظری تحولی بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۰). وزارت آموزش و پرورش. تهران: وزارت آموزش و پرورش، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش.

مهرمحمدی، محمود. (۱۳۹۲). برنامه درسی تربیت معلم و الگوی اجرائی مشارکتی آن؛ راهبرد تحولی برای تربیت معلم در ایران. دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، (۱)۱، ۵-۲۶.

مهرمحمدی، محمود؛ موسی‌پور، نعمت‌الله؛ احمدی، آمنه؛ مشفق‌آرانی، بهمن؛ آل‌حسینی، فرشته؛ حسین‌زاده، غلامحسین، احمدی، فاطمه زهرا؛ صفرنواده، خدیجه؛ الهامیان، نگار؛ سلیمانی، مژگان؛ مهدوی، منصوره. (۱۳۹۴). راهنمای عملی برنامه‌کارورزی دانشگاه فرهنگیان با رویکرد تربیت معلم فکور. تهران: دانشگاه فرهنگیان.

نیکنامی، مصطفی و کریمی، فریبا. (۱۳۸۸). صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش عمومی و ارائه چارچوب ادراکی مناسب. فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۲۳(۲۳): ۱-۲۲. وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۵). برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴. تهران: دانشگاه فرهنگیان.

Ahmed, F., Shahzad, K., Aslam, H., Bajwa, S. U., & Bahoo, R. (2016). The role of collaborative culture in knowledge sharing and creativity among employees. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences (PJCSS)*, 10(2), 335-358.

Alvarez, M. G. (2018). Can Character Solve Our Problems? Character Qualities and the Imagination Age. *Creative Education*, 9(02), 152-164.

Balkar, B. (2015). Defining an empowering school culture (ESC): Teacher perceptions. *Issues in Educational Research*, 25(3), 205-225.

Bates, A. W. (2015). Teaching in a digital age. *Open Educational Resources Collection*. 6. Available at: <https://irl.umsl.edu/oer/6>

Brown, N. (2008). Assessment in the Professional area Context. Center for the Advancement of Learning and Teaching. University of Tasmania.

Choi, S. L., Goh, C. F., Adam, M. B. H., & Tan, O. K. (2016). Transformational leadership, empowerment, and job satisfaction: the mediating role of employee empowerment. *Human resources for health*, 14(1), 73.

Douglas Adler James (2012), from campuz to class room: a study of elementary teacher canadens' pedagogical content knowlege, THE UNIVERSITY OF BRITISH COLUMBIA.

<https://open.library.ubc.ca/soa/cIRcle/collections/ubctheses/24/items/1.0055368>

- Faulkner, J. & Latham, G. (2016). Adventurous Lives: Teacher Qualities for 21st Century Learning. *Australian Journal of Teacher Education (Online)*, 41(4), 137-150
- Gilbert, J., & Bull, A. (2014). Exploring Teacher Professional Learning for Future-Oriented Schooling: Working Paper 1 from the Back to the Future Project. New Zealand Council for Educational Research.
- Gyurova, V. & Zeleeva, V. (2017). The knowledge and skills of the 21 century teachers. In R. Valeeva (Ed), *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences* (29, 282-291). Russia, Kazan Federal University: Future Academy
- Halloway, I. Wheeler, S. (2009). *Qualitative research in nursing and healthcare*. Wiley-Blackwell.
- Helgevold, N., Næsheim-Bjørkvik, G., Østrem, S. (2015). Key focus areas and use of tools in mentoring conversations during internship in initial teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 49: 128-137.
- Hong, J.C., Horng, J.S., Lin, C.L. & ChanLin, L.J. (2008). Competency disparity between pre-service teacher education and in-service teaching requirements in Taiwan. *International Journal of Educational Development*, 28(1), 4-20
- Kereluik, K., Mishra, P., Fahnoe, C., & Terry, L. (2013). What knowledge is of most worth: Teacher knowledge for 21st century learning. *Journal of digital learning in teacher education*, 29(4), 127-140.
- MacLean, M. (2004). Recommendations for teacher educators and professional developers. In M. Mohr, C. Rogers, B. Stanford, M. A.
- Morrow, R., Rodriguez, A. and King, N. (2015). Colaizzi's descriptive phenomenological method. *The Psychologist*, 28(8), 643-644.
- Shaw, A. (2015). 21st Century Schools. Retrieved from <http://www.21stcenturyschools.com/aboutus.html>
- Thomas, S. (2017). Teacher Empowerment: A Focused Ethnographic Study in Brunei Darussalam. *The Qualitative Report*, 22(1), 47-72.
- Vescio, V., Ross, D., & Adams, A. (2008). A Review of Research on the Impact of Professional Learning Communities on Teaching Practices and Student Learning. *Teaching and Teacher Education*, 24, 80-91. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2007.01.004>
- Wrahatnolo, T., & Munoto. (2018). 21St centuries skill implication on educational system. *IOP Conference Series: Materials Science and*

Engineering, 296(1), 1-8. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/296/1/012036>.